

TÜRKİYE'DE OPSİYON SÖZLEŞMELERİNİN KULLANIM ALANI VE VERGİLENDİRİLMESİ

İbrahim ORGAN*

Doğan BOZDOĞAN**

Öz

Faiz oranları, mal fiyatları ve döviz kurlarındaki gelişmeler alternatif finansal ürünlere olan ihtiyacı arttırmıştır. Bu ihtiyacın bir sonucu olarak türev piyasaların geliştirilmesine çalışılmış ve bunun için bir takım düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemeler yasal ve vergisel olarak yapılmıştır. Türkiye'nin türev piyasalarla tanışması 1980'li yıllara dayanmaktadır. Türev piyasalar içerisinde opsiyon sözleşmeleri, forward sözleşmeleri, swap sözleşmeleri ve future sözleşmeler yer almaktadır. Türev ürünler içerisinde yer alan opsiyon sözleşmeleri, satın alan tarafa herhangi bir ürünün fiyatını bugünden sabitlemek koşulu ile bu ürünü ileri bir vadede satın alma yada satma hakkını veren anlaşmadır. Sık kullanılan bir türev üründür. Türkiye'de gerek opsiyon sözleşmesine gerekse de diğer türev ürünlere yönelik yasal ve vergisel düzenlemelerde bir takım eksiklikler dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye'de opsiyon sözleşmelerinin vergilendirilmesi ve kullanım alanının genişletilmesine yönelik bilgilere yer verilecek ve mevcut vergi sistemindeki eksiklikler ortaya konularak çözüm önerilerinde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türev Ürünler, Opsiyon Sözleşmeleri, Vergilendirme, Türkiye.

Application And Taxation Of Option Agreements In Turkey

Abstract

Interest rates, commodity prices and exchange rate developments increased the need for alternative financial products. Studied the development of derivatives markets as a result of this need, and a number of regulations have been made for it. These arrangements were made in the legal and taxation. Meet in derivatives market for Turkey based on in the 1980s. In derivatives markets, option contracts, forward contracts, swap contracts and futures contracts are included. The option contracts in derivative products, price of the product in any way bought this product today, securing a further term on the condition that the right to purchase or sell the deal. A commonly used derivative product. Option agreement, as well as other derivative products in Turkey and for the lack of a number of legal and tax regulations are not worthy.

In this study, information regarding the expansion of option contracts in the field of taxation and the user will be given and shall putting forward the lack of propose solutions to the current tax system.

Keywords: Derivative Products, Option Contracts, Taxation, Turkey

* Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, iorgan@pau.edu.tr

** Arş. Gör., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü.

Giriş

1. Türev Finansal Araç Piyasaları ve Türleri

1.1. Türev Finansal Araç Piyasalarına Tarihsel Bakış

Sanayi devriminin ticari faaliyetler açısından önemli bir yeri bulunmaktadır. Sanayi devrimi ile birlikte dış ticaret politikalarına yönelik birçok teori ortaya çıkmıştır. Bu teoriler özellikle ülkelerin hangi malların ticaretini yapması ve bu ticarete uygulanacak mübadele oranlarının ne olması gerektiğinin üzerinde durmuştur. Altın standardının geçerli olduğu dönemde, bir ülke parasının değeri, içerdiği altın miktarı ile belirlendiğinden paraların birbiriyle değişim oranları büyük hareketler göstermemiş, dolayısıyla, söz konusu yıllarda, döviz kuru, karar alıcılar için bir risk unsuru teşkil etmemiştir (Özalp, 2003:10).

1944'de gerçekleştirilen BrettonWoods konferansı (BrettonWoods, II. Dünya Savaşı sırasında Temmuz 1944'te ABD'nin küçük bir kasabası olan BrettonWoods'da toplanan Birleşmiş Milletler Para ve Finans konferansında ortaya çıkan iktisadi bir sistemdir), dünya piyasalarına sabit ya da belirli bir sınır dahilinde dalgalanmaya bırakılan döviz kurlarına dayalı, istikrarlı ve öngörülebilir bir pariteler sistemi getirmiştir. Bu sistem ile doların değerinin altına, diğer para birimlerinin de belli formüllerle dolara bağlanması ön görülmüştür. Sistem temelde karşılıklı dönüşüm esasını benimsemiştir. Ancak sistemin karşısında önemli bir olumsuzlukta bulunduğu belirtilmelidir. Söz konusu olumsuzluk, hızla gelişmekte olan ekonomilerdir. Hızla gelişen ekonomilerin ihtiyaçlarını karşılayamayan BrettonWoods parasal sistemi, II. Dünya savaşından beri kullanılmakta olan sabit kur sisteminin 1972 yılında çökmesine neden olmuştur. Bu tarihten itibaren ülke paralarının değişim oranları piyasa koşullarının altında belirlenmeye başlanmıştır. Yine bu dönemde önemli bir güç olarak değerlendirilebilecek Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan enflasyon artışı döviz kurunda ve faiz oranlarında dalgalanmalara yol açmıştır. Bu durum günümüz finans piyasalarında hala etkisini sürdürmektedir. Sermayenin çok kolay yer değiştirdiği ve uluslar arası ticaretin bir hayli arttığı günümüzde, hem söz konusu istikrarsızlıkların yol açtığı belirsizliği ortadan kaldırmak, hem de ortaya çıkan fırsatları değerlendirmek için yeni finansal araçlar ve bu araçlara

yönelik stratejiler sürekli olarak geliştirilmektedir (Çiçek ve Bozdoğan, 2011:81). 1970'lerin başında ortaya çıkan ve 1980'lerden itibaren giderek artan bir öneme sahip olan finansal türev araçları bu çabaların bir ürünüdür.

Geçmiş uzun yıllar öncesine dayandırılabilir olan türev ürünler, özellikle finansal piyasaların daha riskli hale gelmesi ile birlikte finansal ve finansal olmayan kurumlar tarafından riskten korunma, spekülasyon ve özellikle arbitraj amacıyla yaygın olarak kullanılmaya başlanmış ve portföy yönetim sürecinde yer almıştır. Son dönemlerde türev ürünlere olan ilginin artış eğiliminde olduğu söylenebilir. Özellikle finansal piyasalarda yaşanan krizler türev ürünlere dayalı işlem hacmini artıran önemli bir unsur olarak dikkat çekmektedir.

Türk yatırımcılarının türev ürünlerle tanışması 1980 sonrasında olmuştur. Vadeli döviz alım satımına ilişkin ilk yasal düzenlemeler ise 1983 yılında TPKKH 28 sayılı kararla yapılmış olan daha sonra 32 sayılı kararla tüm gerçek ve tüzel kişilerin vadeli döviz alım satımı yapabilecekleri hükmüne bağlanmıştır (Çiçek ve Bozdoğan, 2011:82). Vadeli işlemlerin kanuni bir kimlik kazanması yolundaki en önemli adım 1992 yılında atılmıştır. Bu dönemde Sermaye Piyasası Kurulu "finansal göstergeler, sermaye piyasası araçlarına dayalı vadeli işlem sözleşmeleri ile bu sözleşmelerin işlem göreceği borsalarda çalışacak kurumların kuruluş, faaliyet, prensip ve esasları ile yükümlülüklerini düzenlemek, izlemek ve denetlemek" ile yetkili kılınmıştır.

Türkiye'de türev ürünlerin işlem göreceği organize bir borsa olarak 3 Mayıs 1994'de İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda Vadeli İşlemler Piyasası Müdürlüğü kurulmuştur (Ersan, 1997:25). Bu kuruluşun amacı, para ve sermaye piyasalarında işlem yapan yatırımcılara ve portföy yöneticilerine riskten korumaktır.

2001 yılında dalgalı kur sistemine geçilmiştir. Bunun sonucunda döviz kurlarının gelecekte alacakları değerlere ilişkin belirsizlikler artmıştır. Bu sebeple döviz üzerine vade-

li işlem sözleşmelerinin işlem göreceği bir piyasanın açılması işlemleri hızlanmıştır. 15 Ağustos 2001'de, TL/Dolar vadeli işlem sözleşmeleri borsa salonu ortamında işleme açılmıştır.

Bu gelişmeler sonucunda 19 Ekim 2001 tarihinde Türkiye'nin ilk özel borsa kuruluşu olarak Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş. kurulmuştur. Bu kuruluşun amacı, fiyat ve faizlerin dalgalı seyrettiği bir ortamda işletmelerin risklerini etkin bir şekilde yönetmelerine imkan sağlayacak araçları sunmaktır.

1.2. Türev Finansal Araç Türleri

Piyasaların gelişmesi ile birlikte, türev ürünlerin değişik çeşitleri ve kombinasyonları müşteri ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmeye başlanmıştır. Anlaşılması ve hesaplanması bir hayli zor olan bu ürünler temelde forward sözleşmeler, swap sözleşmeler, opsiyonlar ve futures sözleşmeler olarak sınıflandırılmaktadır.

1.2.1. Forward Sözleşmeleri

Forward işlemleri, belli miktarda malın ya da finansal aracın (hisse senedi, tahvil, döviz vb.) önceden belirlenmiş bir fiyattan ve önceden belirlenmiş, gelecekteki bir tarihte satın alınması ya da satılması yükümlülüklerini içeren, kontratlara dayalı işlemlerdir (Nurcan, 2005:12). Bu işlemlerde taraflardan biri nihai alıcı olup, sözleşmede belirlenen fiyattan mal ya da menkul kıymeti satın alıp ödemeyi yapmaktadır. Diğer tarafta ise nihai satıcı olup, belirlenen fiyattan mal ya da menkul kıymeti satandır.

Forward sözleşmeleri, belirli bir şekle bağlı olmayıp, tarafların iradeleri doğrultusunda serbestçe düzenlenebilmektedir. Örneğin, emtiaya ilişkin forward sözleşmelerinde vade, miktar, fiyat taraflarca bugünden belirlenir. Aynı şekilde, döviz işlemlerine ilişkin forward sözleşmelerinde belirli bir miktar dövizin, anlaşmanın yapıldığı tarihte, belirlenen kur üzerinden alımının veya satımının yapılması taraflarca kabul edilir.

Forward sözleşmeleri organize borsalarda değil, tezgah üstü piyasalarda işlem

görmektedir. Forward sözleşmeleri aracısız yapılabilmektedir. Forward sözleşmelerinin temel amacı, alım satım işlemine konu olan değişik kıymetlerin gelecekteki beklenmedik fiyat değişimlerinden kaynaklanan riski en aza indirmektir (Kaygusuz, 2011:140).

1.2.2. Swap Sözleşmeleri

Swap sözleşmeleri, kuruluşların farklı piyasalar arasında arbitraj yapmalarına imkan sağlayan, iki ya da daha çok tarafın farklı piyasalarda farklı kredi değerliliğine sahip olmaları nedeniyle, piyasalardaki rekabetçi üstünlüklerin tarafların her birinin yararına olacak şekilde kullanılması amacıyla, önceden belirlenen ödeme planlarının karşılıklı olarak değiştirildiği finansal işlemlerdir. Swap sözleşmeler, çoğunlukla bir spot ve bir vadeli işlemin aynı anda yapılması ile gerçekleşir. Ancak bir swap işleminin vadeleri farklı iki ayrı vadeli işlemi de içerebilmektedir.

Finans piyasalarında genelde, faiz ödemeleri ile yerli ya da yabancı para üzerinden yükümlülüklerin takas edildiği swap sözleşmeleri gerçekleştirilmektedir. Ancak, faiz swap sözleşmeleri günümüzde gerçekleştirilen swap sözleşmelerinin büyük bir kısmını oluşturmaktadır.

1.2.3. Future Sözleşmeleri

Future sözleşmeleri aslında asgari unsurları standart hale getirilmiş forward sözleşmeleridir. Borsalar tarafından gerçekleştirilen bu standartlaştırmanın amacı, sözleşmeyi daha çok alınır satılır hale getirerek likiditenin artırılması, böylece forward sözleşmelerinde problem olan pozisyon kapatma işleminin kolaylaştırılmasıdır (Çiçek ve Bozdoğan, 2011:84).

1.2.4. Opsiyon Sözleşmeleri

Opsiyon sözleşmeleri finansal varlıkların belirli bir zamanda veya belirli bir zaman dilimi süresince herhangi bir zamanda alınması veya satılması konusunda alıcıya seçim hakkı tanıyan sözleşmelerdir (Bak, 2009:40). Dolayısıyla opsiyon sözleşmesi alıcı taraf açısından bir hak sağlamakta, buna karşılık satıcı tarafı bu hakkı satan taraf olarak yükümlülük altına sokmaktadır. Alıcı taraf, opsiyon sözleşmesiyle tanınan hakkı satın alırken bunun için opsiyon

primi adı altına bir para ödemektedir (İnternationalMonataryFund, 2000:9).

Türev araçlar bir risk yönetimi türü olarak düşünüldüğünde bunların içerisinde en karmaşık yapıya sahip olanı opsiyon sözleşmeleridir. Opsiyonlarda sözleşmenin alıcısına, sözleşme konusu varlığı belirli bir fiyattan alma veya satma hakkı tanınmaktadır.

2. Opsiyon Sözleşmeleri ve Opsiyon Sözleşmelerinin Vergisel Durumu

2.1. Opsiyon Sözleşmelerine Genel Bakış

Opsiyon, satın alan tarafa, herhangi bir ürünün fiyatını bugünden sabitlemek koşulu ile bu ürünü ileri bir vadede satın alma yada satma hakkını veren anlaşmadır (Yanbolu, 2011:23). Opsiyonu satın alan taraf belirli bir fiyat üzerinden söz konusu ürünü satın alma ya da almama hakkını elde etmektedir. Opsiyonu satan taraf ise karşı taraf talep ettiğinde bu ürünü başta anlaşılmış olan fiyat üzerinden teslim etme yükümlülüğünü üstlenmektedir. Görüldüğü üzere opsiyon satın alan taraf bir hak veya keyfiyet elde etmekte, satan taraf ise bir yükümlülük altına girmektedir (Gündüz ve Tatal, 1995:23).

Opsiyon işlemlerinin finansal pazarlarda hem daha uzun hem de daha kısa bir tarihe sahip olduğu söylenebilir. Örneğin, hisse senedi opsiyonları 19. yüzyıldan beri tezgah üstü piyasalarda işlem görmektedir. Standartlaştırılmış opsiyonlar ise, Chicago Opsiyon Borsasında 1972 yılında işlem görmeye başlamıştır (Ritter, Silber ve Udell, 1998:145).

Opsiyon sözleşmelerinin en önemli özelliği ve farklılığı, sözleşmenin alıcı tarafının sözleşme konusu varlığı alıp almamakta serbest olmasıdır. Opsiyon işlemlerinin en önemli üstünlüklerinden birisi, sınırlı zarar olasılığı ve yüksek kaldıraç potansiyelidir (Ceylan ve Korkmaz, 2008:314). Forward, futures ve swaplardan farklı olarak opsiyon alıcısı taahhüt altına girmez. Opsiyon ancak kar imkânı olduğu zaman kullanılır.

Opsiyon piyasası hızla gelişen bir piyasadır. Bu gelişmenin altında yatan sebepler, para birimlerinin uluslar arası hale getirilmesi, swap ve diğer vadeli işlemlerin anlaşılması, kurumların kur, faiz oranı, mal ve hisse fiyatlarındaki artan oynaklıklarla mücadele etme isteği, kurumların finansal risklerini opsiyon ve hibrid ürünlerin kullanımı ile hedge etme aktivitelerinin artması, nispi olarak düşük yatırım maliyeti, karşılaştırmalı avantaj ekonomisi, varlık-yükümlülük yönetiminde opsiyonların kullanımının artması, hızlı teknolojik gelişmeler ve opsiyon piyasasının derinleşmesi, likitleşmesi ve esnekleşmesi şeklinde sayılabilir (Khambata, 1996:127).

2.2. Opsiyon Sözleşmesi Türleri

2.2.1. Opsiyon Tipi Açısından Opsiyon Sözleşmeleri

Opsiyonlar, alım opsiyonu ve satım opsiyonu olmak üzere ikiye ayrılır. Alım opsiyonu, opsiyonu alan tarafa belirli bir vadede veya belirli bir vadeye kadar, önceden belirlenen fiyat, miktar ve nitelikte ekonomik veya finansal göstereyi, sermaye piyasası aracını, malı, kıymetli madeni ve döviz alma hakkı veren, ancak almayı zorunlu tutmayan, satan tarafı ise alıcının talebi halinde satmaya yükümlü kılan sözleşmeyi ifade etmektedir.

Alım opsiyonlarında; ilgili finansal değerinin fiyatı ve opsiyon primi toplamına kadar ki kısımda opsiyon alıcısı zararda, satıcısı ise kardadır. Finansal değerinin fiyatının başa baş noktasından fazla olduğu kısımda ise opsiyon alıcısı karda, satıcısı ise zarardadır.

Satım opsiyonu, opsiyonu alan tarafa belirli bir vadede veya belirli bir vadeye kadar, önceden belirlenen fiyat, miktar ve nitelikte ekonomik veya finansal göstereyi sermaye piyasası aracını, malı, kıymetli madeni ve döviz satma hakkı veren, ancak satmaya zorunlu tutmayan satan tarafı ise opsiyon alıcısının talebi halinde almakla yükümlü kılan sözleşmeyi ifade eder (VOB, 2010:27).

Satım opsiyonlarında; ilgili finansal değerinin fiyatı, kullanım fiyatı ve opsiyon primi farkı kadar ki kısımda opsiyon alıcısı karda, satıcısı ise zarardadır. Finansal değerinin fiyatı-

nın başa baş noktasından fazla olduğu kısımda ise opsiyon alıcısı zararda, satıcısı ise kardadır.

2.2.2. Karlılık Açısından Opsiyon Sözleşmeleri

Karlılık açısından opsiyon sözleşmeleri karda opsiyon, başa baş opsiyon ve zararda opsiyon olmak üzere üç kısımda incelenebilir.

Alım opsiyonu sözleşmesinin kullanım fiyatı, opsiyona konu olan dayanak varlık fiyatından düşükse, bu opsiyona “karda opsiyon” denilmektedir (Akbebek, 2011:43). Çünkü opsiyon alıcısı opsiyonu kullanmak istediğinde dayanak varlığı piyasa fiyatından daha düşük fiyata alma hakkına sahiptir.

Alım opsiyonu sözleşmesinin kullanım fiyatı, opsiyona konu olan dayanak varlık fiyatına eşitse, bu opsiyon “başa baş opsiyon”dur (Akbebek, 2011:43). Çünkü opsiyonun alıcısı opsiyonu kullanmak istediğinde dayanak varlığı ancak piyasa fiyatından alabilir.

Alım opsiyonu sözleşmesinin kullanım fiyatı, opsiyona konu olan dayanak varlık fiyatından yüksekse, bu opsiyon “zararda opsiyon”dur. Çünkü opsiyonun alıcısı opsiyonu kullanmak istediğinde dayanak varlığı piyasa fiyatının üstünden alma hakkına sahiptir. Böyle bir durum opsiyon alıcısına fayda sağlamayacaktır.

2.2.3. Kullanım Vadeleri Açısından Opsiyon Sözleşmeleri

Kullanım vadeleri açısından iki tip opsiyondan söz edebiliriz. Bunlar Avrupa tipi opsiyonlar ve Amerikan tipi opsiyonlardır. Avrupa tipi opsiyonlarda; uzun pozisyon sahibi taraf, opsiyon kullanım hakkını sadece vade bitim tarihinde kullanabilir. Öncesinde kullanamaz.

Amerikan tipi opsiyonlarda ise uzun pozisyon sahibi taraf, kullanım hakkını opsiyonun yazım tarihi ile vadesi arasındaki herhangi bir süre içinde kullanabilir (VOB, 2010:28).

2.2.4. İşlem Yeri Açısından Opsiyon Sözleşmeleri

Opsiyonlar hem borsada hem de tezgah üstü piyasalarda düzenlenirler. Bu sadece opsiyonlara has bir özelliktir.

Borsada işlem gören opsiyonlar; borsada düzenlenip satışa sunulan, belirli standartlara sahip opsiyonlar olarak açıklanabilir. Tezgah üstü opsiyonlar ise borsa dışında genellikle bankalarca hazırlanıp satılan opsiyonlardır. Sözleşme şartları borsa tarafından değil taraflar arasında belirlendiği için oldukça esneklerdir. Fakat borsada işlem gören opsiyonlara göre daha risklidir çünkü bu opsiyonlarda borsalardaki gibi takas odası ve teminat uygulaması yoktur (Akbebek, 2011:45).

2.2.5. Sözleşmeye Konu Varlık Açısından Opsiyon Sözleşmeleri

Opsiyon sözleşmesine konu olan varlığa göre opsiyon türleri; fiziksel emtia opsiyonu, hisse senedi opsiyonu, hisse senedi endeksi opsiyonu, döviz opsiyonu ve futures opsiyonu şeklinde sınıflandırılabilir.

2.3. Opsiyon Sözleşmelerinin Hukuki Niteliği

Opsiyon sözleşmesi, taraflardan birinin diğerine, belirli bir finansal değeri gelecekteki belirli bir tarihte veya belirli bir dönem içinde alıp almamak, satıp satmamak konusunda bir hak tanıdığı ve bunun karşılığında opsiyon primi olarak adlandırılan bir semene hak kazandığı sözleşmedir. Opsiyon tam iki tarafa borç yükler ve isimsiz (atipik) sözleşmeler grubunda yer alır. Ancak organize borsalarda işlem gören opsiyonları, SP mevzuatında düzenlenmiş olmaları nedeniyle isimli (tipik) sözleşme olarak değerlendirmek gerekir (Akçaoğlu, 2002:52).

Opsiyon sözleşmesinin; niteliği itibarıyla sermaye piyasası aracı olduğu, bir varlığa dayalı olarak ihraç edilmiş olsalar bile, sermaye piyasası araçlarının bağımsız senetler olduğu, opsiyon sözleşmelerinin emtiayla doğrudan herhangi bir ilişki içerisinde olmadığı, ayrıca bu sözleşmelerin sahiplerine ortaklı veya alacak hakkı veren senet niteliğinde olduğu yapılan düzenlemelerle kabul edilmiştir (Arıkan, 2000:59).

Taraflar maddi, ekonomik, fiili ya da hukuki sebeplerle kendilerini bağlayacak bir

sözleşme ilişkisi içine girmek istememekle beraber, arada hukuki bir bağ oluşturmak istediklerinde önsözleşme yapma yoluna giderler. BK'nin 29'uncu maddesinde düzenlenmiş olan sözleşme yapma vaadi (önsözleşme), taraflardan birine ya da her ikisine ileride başka bir sözleşme (asıl sözleşme) yapma zorunluluğu yükleyen bağımsız bir sözleşmedir. Önsözleşmeye bağlı olarak asıl sözleşmenin kurulabilmesi tarafların karşılıklı olarak yeniden irade beyan etmelerini gerektirirken, opsiyonda tek bir tarafın (opsiyon alıcısının) irade beyanı alım-satım ilişkisinin kurulması için yeterli olmaktadır. Bu sebeple opsiyon sözleşmesinin önsözleşme olarak nitelendirilmesi ve sözleşme yapma vaadini düzenleyen kurallara tabi tutulması mümkün görülmektedir.

Şartın temel amacı, hukuki işlemin gerçekleştirilmesi sırasında, varlığı henüz bilinmeyen olayların göz önünde bulundurulması suretiyle, ileriye etkili hukuki ilişkiler kurulmasını, hukuken ileri sürülemeyen saiklerin hukuki işlemin sonuçları üzerinde etkili olmasını sağlamaktır. Dolayısıyla şarta bağlı sözleşme, hukuki etkisi, gerçekleşmesi şüpheli bir olaya bağlı bulunan sözleşmedir.

Şart, "geciktirici (taliki) şart" ve "bozucu (infisahi) şart" olmak üzere ikiye ayrılır. Geciktirici şart içeren bir sözleşmede, taraflar yaptıkları işlemin bir ifa yükümlülüğü doğurabilmesini gerçekleşmesi şüpheli bir olaya bağlarlar. Bozucu şart içeren sözleşmelerde ise, hukuki sonuçlar işlem yapıldığı andan itibaren doğmaya başlar; fakat işlemin bağlandığı şüpheli olayın gerçekleşmesi halinde işlemin doğduğu hukuki sonuçlar kendiliğinden ortadan kalkar (Tekinay vd., 1993:330).

Opsiyonlar geciktirici iradi şarta bağlı bir satım sözleşmesi olarak değerlendirilebilir. Bu değerlendirme kapsamında, BK'nin 170'inci ve sonraki maddelerine göre sözleşmenin hüküm ve sonuçları, iradi şartın gerçekleşmesiyle (opsiyonun kullanılmasıyla) ortaya çıkar. Dolayısıyla opsiyonun şarta bağlı bir sözleşme olarak izah edilmesi mümkündür. Ancak çoğu zaman tarafların temel gayesinin işleme konu değerinin satılmasından ziyade bir seçme hakkının satılması yönünde olması sebebiyle opsiyonun "şarta bağlı satım sözleşmesi" şeklinde değerlendirilmesi opsiyon sözleşmelerini bü-

tünüyle açıklamak konusunda yetersiz kalmaktadır.

Alım opsiyonu, hak sahibine, bir sözleşme ile belirli bir süre sonunda, önceden belirlenen şartlar altında, tek taraflı bir irade beyanı ile bir emtiyanın ya da finansal değer mülkiyetinin devrini isteme yetkisi veren, yenilik doğurucu bir hak olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla alım opsiyonu, taşınmazlar bakımından kapsamı Medeni Kanun'un 736'ncı maddesinde düzenlenmiş bulunan "alım (işti-*ra*) hakkı" ile aynı hukuki niteliğe sahiptir. Satım opsiyonu ise, hak sahibine, önceden tespit edilen şartlarla, vade sonunda, tek taraflı bir irade beyanı ile bir emtiayı ya da finansal değeri karşı tarafa satma yetkisi verir. Ancak özel hukuk sözleşmeleri arasında satım opsiyonuna benzer bir akit türü bulunmamaktadır. Satım opsiyonu nitelik itibarıyla herhangi bir özel hukuk sözleşmesiyle benzeştirilemeye de; iştiracı gibi yenilik doğuran bir hak olarak nitelendirilmesi opsiyonun amacına daha uygun düşecektir.

2.4. Türkiye'de Opsiyon Piyasası İşlemlerinin Vergisel Durumu

Türk vergi sisteminde yapılan işlemlerin hukuki açıdan nitelendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ancak yasa koyucu, vergiyi doğuran olayın belirlenmesinde özün önceliğine önem vererek, hukuki nitelikten öte gerçek mahiyetine bakılması gerektiği esasını getirmiştir (Çiçek ve Bozdoğan, 2011:88). Bu husus 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 3. maddesinde, "Vergilendirmede vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyeti esastır" şeklinde ifade edilmiştir. Bu nedenle vergileme yapılırken gerek vergiyi doğuran olayın saptanması ve gerekse de olaya uygulanacak vergi yasası hükmünün yorumlanmasında, hukuki biçimlerin ötesine geçilerek gerçek ekonomik niteliklerin ve içeriklerin tespit edilmesi gerekmektedir.

Türk Vergi Mevzuatında türev işlemlerin vergilendirilmesi genel olarak, 5281 sayılı "Vergi Kanunlarının Yeni Türk Lirasına Uyumu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"un 30. maddesiyle Gelir Vergisi Kanunu'na eklenerek 01.01.2006 tarihinden itibaren yürürlüğe giren ve 31.12.2015

tarihine kadar yürürlükte kalacak olan geçici 67. maddede düzenlenmiştir.

Çalışmanın bu kısmında opsiyon sözleşmelerinin Türk vergi sistemi içinde, gelir vergisi, kurumlar vergisi, katma değer vergisi, damga vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisi açısından değerlendirilmesine yer verilecektir.

2.4.1. Gelir Vergisi Açısından Opsiyon Sözleşmelerinin İncelenmesi

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 1. maddesinde "Gerçek kişilerin gelirleri gelir vergisine tabidir. Gelir bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır." denilmek suretiyle, gelir vergisinin mükellefi gerçek işler, konusu ise bir takvim yılında elde edilen gelirin safi tutarı olarak belirlenmiştir.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 2. maddesinde ise gelirin unsurları 7 başlık halinde sayılmıştır. Bunlar;

- Ticari kazançlar,
- Zirai kazançlar,
- Ücretler,
- Serbest meslek kazançları,
- Gayri menkul sermaye iradı,
- Menkul sermaye iradı,
- Diğer kazanç ve iratlar

Türev piyasası işlemlerinden elde edilecek olan kazançlar, menkul sermaye iradı, ticari kazanç ve diğer kazanç ve iratlar ile ilişkilidir.

Opsiyon sözleşmeleri belli başlı organize borsalarda alınıp satılan, üçüncü şahıslara devredilmeleri mümkün olan ve dolayısıyla ikinci el piyasaları bulunan standart sözleşmeler olmaları sebebiyle menkul kıymet olarak nitelendirilebilirler. Bu sözleşmeler Gelir Vergisi Kanunu'nun 37/5. maddesi kapsamında, yani kendi nam ve hesaplarına menkul kıymet alım satımı ile uğraşanların bu faaliyetlerinden doğan kazanç olarak, ticari kazanç sayılması ve bu kapsamda değerlendirilmesi gerekir (Demir, 2000:152). Ancak opsiyon sözleşmelerinin gelirin hangi unsuruna girdiği konusunda kanunda herhangi bir düzenleme yer almamaktadır.

Gerçek kişilerin, arızı olarak organize borsalarda işlem gören opsiyon sözleşmelerinin alım satımından elde ettikleri gelirler Gelir Vergisi Kanunu'nun 80. maddesinin 1. bendi hükmüne göre, hisse senetleri dışında kalan diğer menkul kıymetlerin süre kısıtı olmaksızın satışından elde edilen gelir olarak arızı kazanç ve iratlar kapsamında, değer artış kazancı şeklinde vergilendirilmelidir. Ayrıca organize borsalarda işlem gören opsiyon sözleşmelerinin sözleşme fiyatı ile gelecek fiyatı arasındaki farka ilişkin olarak, risk alarak alım satım yapan ve sözleşme konusu malları girdi olarak kullanmayan ya da üretmeyen mükelleflerin elde edecekleri gelirlerin futures sözleşmelerin gelirlerinde olduğu gibi, menkul sermaye iradı olarak vergilendirilmesi gerektiği de söylenebilir (Yanbolu, 2011:57).

2.4.1.1. Verginin Mükellefi

Gelir Vergisi Kanunu'nda mükellefiyet tam mükellefiyet ve dar mükellefiyet şeklinde düzenlenmiştir. Tam mükelleflerin hem Türkiye'de hem de Türkiye dışında elde ettikleri opsiyon sözleşmesinden doğan gelirleri vergilendirilme kapsamındadır. Dar mükelleflerin ise sadece Türkiye'de elde ettikleri opsiyon sözleşmesinden doğan gelirleri vergilendirilmektedir. İkametgahı Türkiye'de bulunanlar ve bir takvim yılı içinde Türkiye'de devamlı olarak altı aydan fazla oturanlar tam mükellef olarak vergilendirilir. Türkiye'de yerleşmiş olmayan gerçek kişiler ise dar mükellef olarak gelir vergisine tabi tutulmaktadır.

2.4.1.2. Vergiyi Doğuran Olay

Gelir vergisinde vergiyi doğuran olay elde etmedir. Gelir vergisi açısından türev piyasası işlemlerinde gelirin elde edildiği zamanı belirlemek, vergilemenin en önemli unsurlarından birisidir.

Opsiyon sözleşmelerinde sözleşmeden doğan alma yada satma hakkının vadede kullanılmaması durumunda, opsiyon satıcısı opsiyon primi kadar kar, opsiyon alıcısı ise aynı tutarda zarar edecektir. Opsiyon sözleşmesinin vadeden önce bir başkasına devredilmesi halinde, opsiyon primi ile tahsil edilen tutar arasındaki pozitif ya da negatif fark vergilendirme açısından oluşan değer anlamına gelecek-

tır. Opsiyon hakkının vadede kullanılması durumunda, opsiyon satıcısı, satış hasılatı ile sözleşme dolayısıyla sattığı malın maliyeti arasındaki fark üzerinden vergiye tabi olurken, opsiyon alıcısı satın aldığı mal ya da değeri sattığı anda ortaya çıkan kar üzerinden vergilendirecektir. Bu durumda sözleşme dolayısıyla ödenmiş olan opsiyon primi, işlem anında opsiyon alıcısı açısından gider, opsiyon satıcısı açısından ise gelir unsuru teşkil edecektir (Nurcan, 2005:54-55).

2.4.2. Kurumlar Vergisi Açısından Opsiyon Sözleşmelerinin İncelenmesi

Türk Vergi Sistemi içinde, kurumlar vergisi ve gelir vergisi aynı ekonomik unsur, yani "gelir"i vergilendirmektedir. Ancak, bu iki verginin temel olarak farklılaştığı nokta mükelleftir. Kurum ve kuruluşların bir hesap dönemi içinde elde ettikleri safi kazançları kurumlar vergisinin 22. maddesi uyarınca kurum kazancı olarak vergiye tabi tutulur. Safi kurum kazancı tespitinde Gelir Vergisi Kanunu'nun ticari kazanç hakkındaki hükümleri uygulanır. Ticari kazanç hükümleri uygulandığı içinde elde etme tahakkuk esasına bağlanmıştır. Kurumlar vergisi mükellefleri tarafından sağlanan kazançlar herhangi bir sınırlama olmaksızın ve herhangi bir vergi kolaylığı bulunmaksızın safi kurum kazancına dahil edilerek vergilendirilir.

Kurumların gerçek kişi ortakları, kurumdaki elde ettikleri kar payı için gelir vergisine tabi olmaktadır. Buna rağmen kurum kazançlarından kurumlar vergisi alınmasının sebepleri, kurumların gerçek kişiler dışında ayrı bir hukuki kişiliğe sahip olması, gerçek kişiler gibi kamu hizmetlerinden yararlanmaları ve ödeme güçlerinin olmasıdır.

Opsiyon sözleşmeleri genelde piyasadaki faiz, kur ve fiyat risklerinden korunmak amacıyla yapılmaktadır. Ayrıca opsiyon sözleşmelerindeki tutarların büyük olması sonucu bu vadeli işlemleri çoğunlukla büyük kurumlar kullanmaktadır.

2.4.2.1. Verginin Mükellefi

Kurumlar Vergisi Kanunu'nda mükellefiyetin türü kurumun kanuni veya iş merkezinin Türkiye'de bulunup bulunmamasına

göre belirlenmektedir. Kurumlar vergisinde iki tip mükellefiyet vardır. 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 3. maddesine göre tam mükellefiyet Kanununun 1. maddesinde sayılı kurumlardan kanuni veya iş merkezi Türkiye'de bulunması halinde oluşur. Bu kurumların hem Türkiye içinde hem de Türkiye dışında elde ettikleri kazançların tamamı vergilendirilir. Kanununun 1. maddesinde sayılı kurumlardan kanuni ve iş merkezlerinin her ikisi de Türkiye'de bulunmayan fakat kazançların bir kısmını Türkiye'de elde eden kurumların yalnız bu kısmi kazançlarını vergilendirmeyi amaçlayan mükellefiyet tipidir. Dar mükelleflerin sadece Türkiye'de elde ettikleri kazançları vergilendirilmektedir.

2.4.2.2. Vergiyi Doğuran Olay

Vergiyi doğuran olay opsiyon sözleşmesi sonucunda kurum kazancının elde edilmesidir. Tam yükümlüler bakımından kurum kazancı hangi gelir unsurundan elde edilirse edilsin ticari kazançlara yönelik kurallara tabi olduğu için elde etme tahakkuk esasına bağlanmıştır. Dar yükümlü bir kurum Türkiye'de ticari kazanç elde ederse, kazanç tahakkuk esasına göre belirlenir. Kazancın içinde ticari ya da zirai gelir unsurları yer almıyor ise vergi kanunundaki tahsil esasına göre belirlenecektir (Yanbolu, 2011:61).

2.4.3. K.D.V. Açısından Opsiyon Sözleşmelerinin İncelenmesi

Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 1. Maddesine göre; Türkiye'de ticari faaliyet çerçevesinde yapılan teslim ve hizmetler katma değer vergisine tabidir. Bu nedenle ticari faaliyet çerçevesinde yapılan türev işlemleri aynı zamanda katma değer vergisine tabi işlemler olacaktır. Türev işlemlerle ilgili olarak yapılan sözleşmelere bakıldığında bir malın, yabancı paranın, hisse senedinin teslimini içerdiği görülmektedir. Eğer sözleşme KDV'ye tabi olan bir ürünü içeriyorsa ve sözleşme teslimle kapatılırsa bu işlemin KDV'ye tabi olacağından kuşku yoktur. Bu nedenle ticari faaliyet çerçevesinde yapılan finansal türev işlemleri aynı zamanda KDV'ye tabi işlemler olacaktır.

2.4.3.1. Verginin Mükellefi

Katma değer vergisi yükümlüsü olarak mal teslimi veya hizmet ifası işlemini yapanlar ve ithalatta mal ve hizmet ithal edenler kanuni vergi mükellefidir. Opsiyon sözleşmesinde opsiyon satıcısı seçme hakkını diğer tarafın kullanımına sunmak gibi bir hizmet ifa eder ve dolayısıyla verginin mükellefi olur (Aydın, 2005:71).

Herhangi bir finansal değer veya emtia alım satımına yönelik olarak düzenlenen vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinde; sözleşmede yazılı olan fiyat, malın teslim tarihindeki emsal bedeline göre açık bir şekilde düşük olmadıkça veya bu düşüklük mükellefçe haklı bir sebeple açıklandığı sürece KDV yönünden matrah, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmesinde yazılı olan fiyat olacaktır. Aksi halde katma değer vergisi matrahı malın emsal bedeli olacaktır (Koç, 1999:77).

2.4.3.2. Vergiyi Doğuran Olay

Katma Değer Vergisi Kanunu'na göre verginin doğabilmesi için öncelikle bir teslimin söz konusu olması gerekmektedir. Teslim veya teslim sayılan hizmetlerin vergilendirilebilmesi için ise, teslim işleminin Türkiye sınırları içerisinde olması gerekir. Burada teslimi yapanın, teslim sebepli olan vadeli işlemin ülkesinin bir önemi yoktur (Aydın, 2005:71).

Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 1. maddesine göre ticari faaliyet çerçevesinde yapılan opsiyon sözleşmeleri genel kural olarak katma değer vergisine tabidir. Yine Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 10. maddesine göre vadeli işlemlerde vergiyi doğuran olay, sözleşmenin düzenlendiği tarihte değil, sözleşmede belirtilen vadede mal tesliminin gerçekleştiği anda veya malın tesliminden önce fatura düzenlenmiş ise faturanın düzenlendiği anda doğmuş olacaktır (Karaca, 2001:73).

2.4.4. B.S.M.V. Açısından Opsiyon Sözleşmelerinin İncelenmesi

Harcamalar üzerinden alınan vergilerin bir bölümü hizmetler üzerinden alınmaktadır. Bu hizmetler arasında bankalar, sigorta şirketleri ve bankerler tarafından yapılan hizmetlerde bulunmaktadır. Türkiye'de bu hizmetler Banka ve sigorta muameleleri vergisi ile vergilendirilmektedir (Seyhan, 2008:112). Banka ve

sigorta muameleleri vergisi bankaların ve sigorta şirketlerinin yaptıkları teslim ve hizmetlerden alınmamakta olan katma değer vergisinin yerine ihdas edilmiş dolaylı bir vergidir (Köse, 2007:197).

Parayı konu alan türev işlemler, aynı zamanda birer kambiyo muamelesi niteliğindedir. Bu nedenle lehe para kalması şartı aranmaksızın, satış tutarı üzerinden vergi hesaplanması gerekmektedir. Bunların dışında kalan vadeli işlemlere, banka ve sigorta muameleleri vergisi mükelleflerinin her ne şekilde olursa olsun dâhil olması halinde ise lehe para kalması durumunda vergilendirme yapılacaktır (Akçaoğlu, 2002:95).

6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu'na göre finansal vadeli işlemlerinin alım satımına aracılık eden ve BSMV'nin mükellefi sayılan banka, banker ve sigorta şirketlerinin bu işlemler nedeniyle komisyon, prim, alım-satım kazancı adı altında lehlerine aldıkları %5 oranında, kambiyo muamelelerinde satış miktarının %0'i oranında bankalar arasındaki kambiyo muamelelerinde %0 oranında BSMV'ye tabidir (Avşar, 2004:115-116).

2.4.4.1. Verginin Mükellefi

Banka ve sigorta muameleleri vergisinin mükellefleri ilgili kanunun 30. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre; Banka ve sigorta muameleleri vergisini banka ve bankerlerle, sigorta şirketleri öder. Sigorta aracılığı tarafından yapılan sigorta işlemlerinde de verginin mükellefi sigorta şirketleridir" şeklinde belirtilmektedir

2.4.4.2. Vergiyi Doğuran Olay

Vergi Usul Kanunu'nun 19. maddesinde "Vergi Alacağı, vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayın vukuu veya hukuki durumun tekemmülü ile doğar" şeklinde bir açıklama yapılmıştır. Vergiyi doğuran olay, vergilendirme işleminin sebep unsurunu oluşturmakta, bu bütün içerisinde vergiye ilişkin yasa hükmü ise sebep olarak ortaya çıkmaktadır (Kırman, 2001:43-44).

Banka ve sigorta muameleleri vergisinin konusu, banka, sigorta şirketleri ve bankerler tarafından yapılan hizmetlerin vergilendirilmesi, vergiyi doğuran olay ise ilgili kanunun

28. maddesinde belirtilen özelliklere uygun işlemler sonucunda lehe para alınmasıdır. Buna göre; *Banka ve sigorta şirketlerinin 10.06.1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununa göre yaptıkları işlemler hariç olmak üzere, her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar banka ve sigorta muameleleri vergisine tabidir.*

Banka ve sigorta muameleleri vergisinde vergiyi doğuran olayın meydana gelmesi için banka ve sigorta şirketlerince bir muamele yapılması ve bu muamele sonucunda lehe nakden hesaben para alınması gerekmektedir. Vergiyi doğuran olayın meydana gelmesi için gelirin tahsili şart değildir.

2.4.5. Damga Vergisi Açısından Opsiyon Sözleşmelerin İncelenmesi

Yukarıda opsiyon sözleşmeleri açısından değerlendirilen KDV ve BSMV kişilerin ekonomik işlemlerini vergiye konu etmektedir. Damga vergisi ise hukuki işlemleri konu almaktadır. Damga vergisi; kişilerin kendi aralarında veya devletle yaptıkları hukuki işlemlerde düzenledikleri belgeler ya da kağıtlar üzerinden ödedikleri mali yükümlülüklerdir (Avşar, 2004:120).

488 sayılı Damga Vergisi Kanunu (DVK) uyarınca, DVK'da ekli tabloda yazılı kağıtlar damga vergisine tabidir. Bu kanundaki kağıtlar terimi, yazılıp imzalanmak veya imza yerine geçen bir işaret konmak suretiyle düzenlenen ve herhangi bir hususu ispat veya belli etmek için ibraz edilebilecek olan belgeler ile elektronik imza kullanılmak suretiyle mantık ortamında ve elektronik şekilde oluşturulan belgelerli ifade eder (DVK m:1).

Türev ürünler genel itibarıyla sözleşme niteliğindedir. DVK'ya ekli 1 sayılı tabloda vergiye tabi kağıtlar; "akitlerle ilgili kağıtlar", "kararlar ve mazbatalar", "ticari işlemlerde kullanılan kağıtlar" ve "makbuzlar ve diğer kağıtlar" olmak üzere dört ana gruba ayrılmıştır. Bu bağlamda opsiyon sözleşmeleri "akitlerle ilgili kağıtlar" grubuna girmektedir.

Opsiyon sözleşmelerinde oran %7,5 iken 29.12.2009 tarihli ve 2009/15725 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 01.01.2010 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere yapılan değişiklik ile uygulanan oran %10 oranında artırılarak %8,25 olarak belirlenmiştir (53 Seri No'lu Damga Vergisi Genel Tebliği; 27449 Sayılı 31.12.2009 Tarihli Resmi Gazete).

Opsiyon sözleşmelerinden alınan damga vergisine ilişkin olarak belirtilmesi gerek önemli bir hususta istisnaya tabi olma durumudur. Damga Vergisinde opsiyon sözleşmelerine ilişkin istisna hükmü DVK'nın 9. Maddesinde yer almaktadır. İlgili maddede "Bu kanuna ekli (2) sayılı tabloda yazılı kağıtlar Damga Vergisinden müstesnadır" denilmektedir. Vadeli işlemler ve opsiyon sözleşmeleri (2) sayılı tabloda "IV-Ticari ve medeni işlemler ilgili kağıtlar" başlığının altındaki 19. bentde yer almaktadır.

Damga vergisinin mükellefleri; damga vergisine tabi tutulmuş olan belgeleri imza eden kişilerdir. Resmi kurumlar ile kişiler arasındaki işlemlerde ise damga vergisinin, söz konusu kişilerce ödenmesi gerekmektedir. Damga vergisi uygulanacak belgelere atılan imza sayısının birden fazla olması durumu, uygulanacak damga vergisi tutarını etkilemektedir. DVK'nın 24. Maddesinin 2. Bendine göre birden fazla kişi tarafından imza edilen kağıtlara ait vergi ve cezanın tamamından, imza edenler müteselsilen sorumludurlar.

2.4.5.1. Verginin Mükellefi

Damga vergisinin mükellefleri; damga vergisine tabi tutulmuş olan belgeleri imza eden kişilerdir. Resmi kurumlar ile kişiler arasındaki işlemlerde ise damga vergisinin, söz konusu kişilerce ödenmesi gerekmektedir. Damga vergisi uygulanacak belgelere atılan imza sayısının birden fazla olması durumu, uygulanacak damga vergisi tutarını etkilemektedir. DVK'nın 24. Maddesinin 2. Bendine göre birden fazla kişi tarafından imza edilen kağıtlara ait vergi ve cezanın tamamından, imza edenler müteselsilen sorumludurlar.

2.4.5.2. Vergiyi Doğuran Olay

Opsiyon sözleşmelerine ilişkin olarak alınan damga vergisinde vergiyi doğuran olay, söz konusu sözleşmenin Türkiye'de düzenlenmesidir. Yabancı Ülkelerde düzenlenen kağıtların Türkiye'de resmi makamlara ibra edilmesi veya hükümlerinden yararlanılması durumunda vergiyi doğuran olay ortaya çıkmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Günümüzde küreselleşmenin etkisiyle hızla değişim gösteren ekonomik şartlar, işletmeleri finansal risklere karşı daha korumacı bir yaklaşıma zorlamakta ve bu korumacı yaklaşım işletmelerde mutlak suretle risk yönetiminin üzerinde durulmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Risk yönetiminin bir sonucu olarak da türev ürünlerin kullanımı

yaygınlaşmaktadır. Risk yönetiminin gereği iyi bir alternatif olarak değerlendirilebilecek olan türev ürünler ile ilgili bu ürünlerin olumsuz yönlerinin de yadsınamayacak kadar fazla olduğunu ortaya koyan görüşlerde mevcuttur.

Türev ürünler genel olarak, opsiyon sözleşmeleri, forward sözleşmeleri, swap sözleşmeleri ve future sözleşmeler olarak sıralanabilir. Bu ürünlerden özellikle opsiyon sözleşmelerinin sağladığı seçim hakkı sebebiyle kullanım alanı hayli geniştir. Bu noktada opsiyon sözleşmesi, finansal varlıkların belirli bir zamanda veya belirli bir zaman dilimi süresince herhangi bir zamanda alınması veya satılması konusunda alıcıya seçim hakkı tanıyan sözleşmelerdir.

Türev ürünlerin kullanım alanının genişlemesi söz konusu ürünler için mevzuat düzenlemelerini gerekli kılmaktadır. Özellikle bu ürünler ile elde edilen gelirin vergilendirilmesi konusunda birçok Ülke (Amerika, İngiltere, Fransa) vergi kanunlarında değişikliğe gitmektedir.

Türk Vergi Mevzuatında türev ürünlerle ilgili bir takım eksikliklerin olduğu açıktır. Her bir türev ürün özün önceliği prensibi dikkate alınarak ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Örneğin opsiyon sözleşmeleri (genel anlamda türev ürünler) ayrıntılı bir şekilde örnekler verilerek açıklanabilir.

Kaynakça

- AKBEBEK Cemil (2011), *“Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Sağlanan Gelirlerin Vergilendirilmesi”*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mali Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- AKÇAOĞLU, Ertuğrul (2002), *“Finansal Türev Ürünlerin Vergilendirilmesi”*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- ARIKAN, A. Naci(2000), *“Türev İşlemlerin Hukuki ve Vergisel Boyutu”*, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, İstanbul.
- AVŞAR Tolga(2004), *“Vadeli İşlem Piyasaları (Türev Piyasalar) ve Vergilendirilme”*, Ya-

Gelir vergisi açısından opsiyon sözleşmelerinin vergilendirilmesi incelendiğinde GVK’da geçici 67. madde ile bir düzenleme yapıldığı görülmektedir. Ancak opsiyon sözleşmelerinden sağlanan gelirlerin hangi gelir unsurunun kapsamında olduğuna dair bir belirsizlik dikkat çekmektedir.

Banka ve sigorta muameleleri vergisi açısından bakıldığında opsiyon sözleşmelerinin arbitraj istisnası kapsamında kullanıldığı görülmektedir. Bu kapsamda opsiyon sözleşmelerinde banka ve sigorta muameleleri vergisinin olmadığı söylenebilir. Türk vergi sisteminin önemli bir eksikliği olarak görülen istisnaların türev ürünler konusunda da yer alması sisteme olan güvene zarar verebilecek bir unsur olarak dikkat çekmektedir.

Türev ürünlerle 1980’li yıllarda tanışan Türkiye’nin özelde opsiyon sözleşmeleri genelde ise türev ürünlere yönelik olarak var olan vergi kanunları dışında sadece bu ürünlere yönelik olarak vergi kanunları çıkarması gerekmektedir. Söz konusu kanunların mevzuatta ayrı bir başlık olarak yer alması ve her bir türev ürün için ayrı ayrı detaylandırılması tartışmalı durumların ortadan kalkması sonucunu sağlayacaktır.

yınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara.

AYDIN Servet (2005), *“Türk Bankacılık Sisteminde Türev Ürünlerin Kullanımı”*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi EBE, Ankara.

BAK Başak (2009), *“Borsa Opsiyon Sözleşmesi”*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:64, sayı:4, s.39-75.

CEYLAN Ali ve KORKMAZ Turhan (2008), *“Finansal Teknikler”*, 6. Baskı, Bursa:Ekin Yayınevi.

ÇİÇEK Halit ve BOZDOĞAN Doğan(2011), *“Türkiye’de Future Piyasalarının Kullanım Alanı ve Vergilendirilmesi”*, Vergi Sorunları Dergisi, sayı:277, s.81.

- DEMİR Şeref (2000), "Finansal Türevler ve Vergisel Boyutu-II", *Yaklaşım Dergisi*, Sayı:90, s:149-156,.
- ERSAN İhsan (1997), "Finansal Türevler", İstanbul:Literatür Yayıncılık.
- GÜNDÜZ Lokman ve TUTAL Mehmet (1995), "Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi: Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Öneri", Sermaye Piyasası Kurulu.
- International Monetary Fund (2000), "Financial Derivatives", A Supplement To The Fifth Edition of Balance of Payments Manual.
- KARACA Yüksel (2001), "Vadeli İşlemlerin (Forward, Futures ve Options) İşleyişi, Hukuki Alt Yapısı ve Vergisel Durumuna İlişkin Değerlendirmeler- III", *Yaklaşım Dergisi*, Sayı:98, ss.68-75.
- KAYGUSUZ Mehmet (2011), "Finansal Türev Ürünlerden Forward Sözleşmeleri ve Muhasebe İşlemleri", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, cilt:25, sayı:2, ss.137-149.
- KHAMBATA Dara (1996), "The Practice of Multinational Banking: Macro Policy Issues and Key International Concepts", Edition:2 USA: Greenwood Publishing Group.
- KİRMAN Ahmet (2001), "Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi", Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara. (53 Seri No'lu Damga Vergisi Genel Tebliği), 27449 Sayılı 31.12.2009 Tarihli Resmi Gazete.
- KOÇ Selman Koç (1999), "Forward Sözleşmelerinin Hukuki Mahiyeti, Vergi Kanunları Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi", *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı:219, ss.69-90.
- KÖSE Ömer (2007), "Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi ve Türk Vergi Sisteminde Yeri", *Mali Çözüm Dergisi*, sayı:82, ss.197-204.
- NURCAN Belma (2005), "Türev Piyasası İşlemlerinin Vergilendirilmesi ve Örnek Ülke Uygulamaları", Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Muhasebe Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi.
- ÖZALP, Pınar (2003), "Türev Araç Piyasalarının Finansal Sistemin İşleyişi İçindeki Rolü: Türkiye'de Bu Piyasalara İşlerlik Kazandırma Çalışmaları", Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara, s.10.
- S. Lawrence Ritter, L. William Silber ve F. Gregory Udell (1998), "Principles Of Money", Banking And Financial Markets, 9. Baskı.
- SEYHAN Fatih (2008), "Finansal İşlem Vergileri ve Türkiye'de Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Uygulaması", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul
- TEKİNAY, Selahattin ve Diğerleri, "Borçlar Hukuku", Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 330.
- Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası (2010), "VOB Hakkında Sıkça Sorulan Sorular", VOB.
- YANBOLU Didem (2011), "Piyasalarda Türev Ürünlerin Vergilendirilmesi ve Muhasebeleştirilmesi", Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa.